

تجارت الکترونیک و چالش های اقتصاد در اجرای اصل ۴۴ قانون

بهزاد پورنقدی^۱

چکیده

مقاله حاضر با هدف بررسی چالش های موجود در اقتصاد و نقش تجارت الکترونیک در تحقق و اجرای اصل ۴۴ قانون انجام شده است. با بررسی تعداد ۴۵۰ نمونه مشخص گردید، ۱۹٫۵ درصد از کاربران فناوری اطلاعات از تجارت الکترونیک استفاده می کنند. همچنین مطالعات نشان می دهد تجارت الکترونیک بین ۲۰ تا ۷۰ درصد باعث کاهش هزینه های تولید و عرضه کالا و خدمات شده و در نتیجه منجر به رشد اقتصادی و توسعه تولید ناخالص داخلی همسو با اقتصاد جهانی خواهد شد. نتایج به دست آمده نشان می دهد ۷۳ درصد پاسخگویان از بانکداری الکترونیک استفاده می کنند. با مطالعه و بررسی سهم تجارت الکترونیک در اقلام مختلف صادرات غیرنفتی ایران در راستای کاهش وابستگی اقتصاد کشور به منابع زیرزمینی و برونزای نفت و گاز و مقایسه الگوهای کشورهای توسعه یافته می توان سهم تجارت الکترونیک در این زمینه را بیش از ۳۰ درصد نشان داد که تحقق این چشم انداز در جهت تجدید ساختار و نوسازی بخش های اقتصادی و در راستای تحقق اصل ۴۴ قانون استفاده از تجارت الکترونیک و توسعه اقتصاد نوین اجتناب ناپذیر است. پیشنهادهای ارائه شده: اصلاح ساختار سنتی و ساماندهی مناسب بنگاه های اقتصادی و تقویت رقابت پذیری آنها، رفع مشکلات و موانع رشد و توسعه بنگاه های کوچک و متوسط و اصلاح ساختار قطبی کنونی، کمک به سرمایه گذاری بنگاه های غیردولتی از طریق سرمایه گذاری های مشترک، ایجاد و توسعه نهادهای تخصصی، تأمین مالی فناوری و صنایع و اقتصاد نوین مانند ابزارها و منابع تجارت الکترونیک.

واژگان کلیدی: تجارت الکترونیک، اقتصاد نوین، اصل ۴۴ قانون.

^۱ پژوهشگر و دانشجوی کارشناسی ارشد رشته حقوق دانشگاه پیام نور

مقدمه

تجارت الکترونیک به عنوان برآیند دو انقلاب فناوری اطلاعات و ارتباطات و همچنین جهانی شدن و یکی از مظاهر کاربرد فناوری اطلاعات و ارتباطات در اقتصاد و بازرگانی مطرح بوده و مزایای فراوان آن شامل حذف محدودیت های زمانی و مکانی تجارت، کاهش هزینه های مبادلاتی، دسترسی تولید کنندگان و فروشندگان به مشتریان زیاد، دسترسی مصرف کنندگان به تامین کنندگان کالا و خدمات در سطح وسیع موجب توجه به این پدیده شده است. تجارت الکترونیک عبارت است از خرید و فروش کالاها و خدمات از طریق شبکه های رایانه ای و اینترنت به نحوی که سفارش کالا و خدمات از طریق اینترنت و شبکه های رایانه ای بوده و پرداخت وجوه و تحویل نهایی کالا و خدمات می تواند به صورت برخط^۱ یا برون خط^۲ صورت گیرد (عباس معماریاب، مجلس و پژوهش: ۵۵). بر اساس اصل ۴۴ قانون اساسی، نظام اقتصادی کشور بر پایه سه بخش دولتی، تعاونی و خصوصی شکل می گیرد. در این اصل قانونی، صنایع و بخش های عمده از جمله صنایع مادر، صنایع معادن بزرگ، تجارت خارجی، بانکداری، بیمه و امثال آن زیر مجموعه بخش های دولتی دیده شده است^۳.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

^۱ On-Line

^۲ Off-Line

^۳ مرکز پژوهش های مجلس شورای اسلامی، گزارش شماره: ۸۵۰۶.

سیاست های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران عبارتند از:

- با توجه به ذیل اصل ۴۴ قانون اساسی و مفاد اصل ۴۳ و به منظور شتاب بخشیدن به رشد اقتصاد ملی
- گسترش مالکیت در سطح عموم مردم به منظور تأمین عدالت اجتماعی
- ارتقاء کارآیی بنگاه های اقتصادی و بهره وری منابع مادی و انسانی و فناوری
- افزایش رقابت پذیری در اقتصاد ملی
- افزایش سهم بخش های خصوصی و تعاونی در اقتصاد ملی
- کاستن از بار مالی و مدیریتی دولت در تصدی فعالیت های اقتصادی
- افزایش سطح عمومی اشتغال
- تشویق اقشار مردم به پس انداز و سرمایه گذاری و بهبود درآمد خانوارها

سیاست کلی اصل ۴۴ قانون اساسی، آزاد سازی فعالیت اقتصادی به منظور رشد و شکوفایی اقتصاد کشور و مشارکت مردم و سهیم شدن اقشار جامعه در فعالیت های اقتصادی است. عناوینی مانند: مالکیت در سطح عمومی، تأمین عدالت اجتماعی، افزایش سطح عمومی اشتغال و مشارکت بخش خصوصی در فعالیت های اقتصادی در این اصل، حکایت از تحقق اتحاد ملی و انسجام اسلامی در اقتصاد ملی دارد. اجرای اصل ۴۴ قانون اساسی موجب رشد اقتصاد ملی و ارتقای امنیت سرمایه گذاری خواهد شد. همه اقشار جامعه در اجرا و بهره وری صنایع بزرگ و طرح های اقتصادی سهیم خواهند بود. آمار رشد بیکاری جامعه به طور چشمگیری کاهش پیدا خواهد کرد. منابع اقتصادی کشور برای مشارکت مردم در دسترس خواهد بود و عدالت اجتماعی جامعه تأمین خواهد شد. اقتصاد ملی از اتحاد ملی جدا نیست و اتحاد اقتصادی، اتحاد سیاسی، اتحاد اجتماعی و فرهنگی رسیدن به اتحاد همه جانبه ملی را در پی خواهد داشت.

فناوری اطلاعات به عنوان یکی از مظاهر توسعه اقتصاد و بازرگانی مطرح بوده و مزایای فراوان آن شامل: حذف محدودیت های زمانی و مکانی تجارت، کاهش هزینه های مبادلاتی، رونق اقتصادی و بازاریابی محصولات، فراهم سازی امکان تجارت الکترونیکی و کسب و کار مجازی، گسترش محدوده عرضه محصولات و خدمات و شعاع پوشش مشتریان، امکان ارتباط دو جانبه مشتریان و مصرف کنندگان با عرضه کنندگان محصول و صاحب مشاغل در سطح وسیع، شکل گیری اقتصاد نوین و غیره موجب تأثیرگذاری بسیار زیاد آن در شاخص های مهم کسب و کار و اقتصاد شده است. فناوری اطلاعات امکان ایجاد شاخص های نوین کسب و کار و دسترسی به افق های تازه را برای همگان در سراسر دنیا و فارغ از محدودیت های جغرافیایی فراهم آورده است. بدیهی است که در دهکده جهانی ارتباطات، کلید توسعه پایدار را کشورهای در دست خواهند داشت که علاوه بر دارا بودن نظام گسترده تحقیقات علمی، از امکانات نوین ارتباطی و سیستم های مدیریت کارآمد اطلاعاتی و بهره گیری از فناوری اطلاعات در جهت توسعه شاخص های مهم اقتصادی نیز برخوردار باشند. فناوری اطلاعات بزرگ ترین و مهم ترین دستاورد بشر در عصر اطلاعات و دانایی است. این فناوری نوین، گستره وسیعی از علوم و خدمات را شامل می شود و تقریباً در توسعه و پیشرفت تمامی علوم حاضر و فعالیت های اقتصادی و صنعتی جدید و تشکیل بنگاه های اقتصادی جهانی نقش دارد. وضعیت شاخص های مهم اقتصادی یکی از مشکلات و نگرانی های هر جامعه و کشور است که با پیدایش فناوری اطلاعات و علوم ارتباطی نوین، راهکارهای جدیدی را در پیش روی آینده اقتصادی و تولید ناخالص کشورها قرار داده است و به عنوان یکی از ابزارهای مهم و شاخص های توسعه اقتصادی مطرح می شود. نظام سیستماتیک اقتصادی و کارآفرینی نیازمند مدیریت و پردازش دقیق و سریع اطلاعات و داده ها است و هر فعالیت اقتصادی جهت بقا و توسعه فعالیت خود به مبادله

اطلاعات و ارتباطات درون سازمانی و برون سازمانی نیازمند است. ارتباطات اساس پیشرفت و تبادل یافته های بشر را فراهم می آورد و به عنوان ابزار دانایی و انتقال دانش، مهارت و محصولات تولیدی و یا عرضه خدمات مطرح می شود. با گسترش روزافزون ارتباطات و اطلاعات در جهان و ایران، میزان سرمایه گذاری در توسعه زیرساخت ها و کاربردهای فناوری اطلاعات و ارتباطات در سطوح ملی و سازمانی افزایش یافته است و شناخت راهکارها و کاربردهای این فناوری و نقش آن در توسعه اقتصاد، بیش از پیش مورد توجه است. توانایی ها و راهکارهای فناوری اطلاعات به عنوان بازوی قدرتمند اجرایی در مسایل اقتصادی و تجارت مطرح است و کاربردهای بی شمار آن تحول ساختار اقتصادی، صنعتی و کارآفرینی دنیای امروز را به همراه آورده است. برای توسعه و رشد و شکوفایی در فرآیند جهانی شدن و همچنین عبور از مرحله توسعه نیافتگی و پیوستن به جوامع پیشرفته صنعتی، اطلاعاتی^۱ شدن مدیریت^۲ و ارتباطات^۳ شاخص های مهم کسب و کار اجتناب ناپذیر است.

بیان مساله

ساختار اقتصاد کشور ما وابسته به منابع درآمدی برونزا یا منابع نفتی و ذخایر زیر زمینی است. تکیه به صنایع نوظهور از جمله فناوری اطلاعات و تجارت الکترونیک، می تواند در خصوص کاهش وابستگی اقتصاد کشور به منابع درآمدی برونزا موثر باشد. در ایران نیز با توجه به توانمندی ها و پتانسیل های موجود در زمینه تجارت الکترونیک و فناوری اطلاعات می توان از این صنعت جدید به عنوان یک اقتصاد پویا با قابلیت صادرات محصولات و یا تراکنش های مالی

---

¹ Information

² Management

³ Communication

و الکترونیکی اشاره کرد یا به عنوان ابزاری جهت بازاریابی، توسعه، تولید و صادرات محصولات دیگر بهره برد. با استفاده از سهم موثر فناوری اطلاعات در اقلام مختلف صادرات غیر نفتی، دولت وابسته به اقتصاد برونزا در تولیدات نفتی و استخراج منابع زیر زمینی به یک نظام اقتصادی بدون وابستگی به منابع نفت و گاز تبدیل خواهد شد. سهم فناوری اطلاعات و تجارت الکترونیک در صادرات غیر نفتی فراتر از یک محدوده خاص می باشد، به طوری که هم محصولات زیرمجموعه IT قابلیت صادرات و درآمد زایی دارند و هم می توان از این دانش و امکانات آن به عنوان ابزاری جهت توسعه صادرات اقلام غیر نفتی استفاده کرد. در چنین شرایطی حرکت از سمت اقتصاد برونزا محور به سوی اقتصاد صنعتی دانش بنیان تنها با استفاده از روش ها، ابزار و فناوری های نوین امکان پذیر است. زیرا عدم وابستگی به ذخایر نفت و گاز عامل مهمی در توسعه صادرات اقلام غیر نفتی است و با بهره مندی از تجارت الکترونیک می توان وابستگی به اقتصاد برونزا را کاهش داد. مطالعات نشان می دهد که منافع سرریز دانش یا به عبارت دیگر ارزش افزوده حاصل از دانش، از منابع مهم رشد بلند مدت اقتصادی هستند و این منافع افزوده در اثر نیروهای درونزا تغییر می یابند. همچنین بر اساس نظریه های جدید، رشد درونزای تحقیق و توسعه به عنوان یک عامل کلیدی محسوب شده و دارای تاثیرات دو طرفه است. این رشد ابتدا به طور مستقیم به نوآوری^۲ منجر می شود و باعث بهبود و ارتقاء کیفی کالا و افزایش بهره وری می گردد و سپس به منافع افزوده دیگر صنایع نیز نفوذ پیدا می کند و باعث ایجاد بازدهی صعودی نسبت به مقیاس و رشد بلند مدت صنعتی و اقتصادی می شود. بنابراین می توان نتیجه گرفت استفاده از تجارت الکترونیک در توسعه صادرات اقلام غیر نفتی ایران، باعث رشد درونزا و توسعه صنعتی می شود. با رویکرد به قانون برنامه چهارم

---

¹ Information Technology

² Innovation

توسعه، دولت موظف است در جهت ایجاد فضا و بسترهای مناسب، برای تقویت و تحکیم رقابت پذیری و افزایش بهره وری نیروی کاری، به طور متوسط سالانه سه و نیم درصد (۳/۵٪) و رشد صادرات غیرنفتی متوسط سالانه ده و هفت دهم درصد (۱۰/۷٪) و ارتقای سهم صادرات کالاهای فناوری پیشرفته در صادرات غیرنفتی از دو درصد (۲٪) به شش درصد (۶٪) اقدام های ذیل را به عمل آورد:

۱- نظام های قانونی، حقوقی، اقتصادی، بازرگانی و فنی مناسب را در جهت تقویت رقابت پذیری اقتصاد فراهم نماید.

۲- از تولید کالاها و خدمات در عرصه های نوین و پیشتاز فناوری در کشور، از طریق اختصاص بخشی از تقاضای دولت به خرید این تولیدات حمایت به عمل آورد.

۳- زمینه مشارکت تشکل های قانونی غیردولتی صنفی و تخصصی بخش های مختلف را در برنامه ریزی و سیاست گذاری های مربوطه ایجاد نماید.

۴- خدمات بازرگانی، فنی، مالی، بانکی و بیمه ای پیشرفته را توسعه داده یا ایجاد نماید. همچنین نظر به ماده ۳۸ برنامه توسعه، دولت موظف بوده تا پایان سال اول برنامه چهارم در قلمروهای اقتصادی که انحصار طبیعی یا قانونی وجود دارد و همچنین در قلمروهایی که انحصارهای جدید، ناشی از توسعه اقتصادی شبکه ای و فناوری اطلاعات به وجود می آیند، با رعایت حقوق شهروندان، لایحه تسهیل شرایط رقابتی و ضد انحصار را به مجلس شورای اسلامی تقدیم کند.

شاخص های مهم اقتصاد نوین

امروزه شاخص های مهم کسب و کار و اقتصاد یک کشور به دو عامل اصلی جهت توسعه و پایداری وابسته است:

۱- فناوری اطلاعات و تجارت الکترونیک

۲- پدیده جهانی شدن و اقتصاد جهانی

هدف از برنامه ریزی فناوری اطلاعات و تجارت الکترونیک در پروژه ها و اجرای آنها، ایجاد تحول در نظام اقتصادی و ارتقای بهره وری و کیفیت خدمات نهایی است. تعریف پروژه های موفق اقتصادی از دیدگاه مدیریت سازمانی به این شرح است: "پروژه موفق، پروژه ای است که در زمان تعیین شده و با هزینه های پیش بینی شده به انجام رسیده و انتظارات اولیه را برآورده سازد." با توجه به تعریف پروژه موفق، مشخص می شود که موفقیت یک پروژه به سه عامل زمان، هزینه و کیفیت بستگی دارد. بنابراین راهکارهای کاربردی تجارت الکترونیک می باید در بهبود و ارتقای سطوح مختلف این سه عامل تأثیرگذار باشد. در تعریف یک تئوری و با استناد به تعاریف یاد شده؛ کاربردها، تأثیرات و راهکارهای تجارت الکترونیک در شاخص های مهم اقتصادی به سه دسته تقسیم می شود:

۱- پروژه های موفق: پروژه هایی که در زمان تعیین شده و با صرف هزینه های پیش بینی

شده با کیفیت مورد انتظار به اتمام و بهره برداری می رسند.

۲- پروژه های نیمه تمام و قابل بازنگری: پروژه های خاتمه یافته و به اتمام رسیده ای

هستند که از نظر زمانی و صرف هزینه ها، کیفیت مورد انتظار را برآورده نساخته اند و

قابلیت بازنگری و اصلاح مجدد دارند.

۳- پروژه های شکست خورده: طرح هایی هستند که خاتمه پیدا نمی کنند و به بهره برداری نمی رسند.

پیشینه تحقیق

دکتر محمود محمود زاده در طرحی با عنوان «اقتصاد نوین و جایگاه ایران» عنوان می کند: شکل گیری اقتصاد نوین به بسترها و پیش نیازهایی وابسته است که برخی پیش نیازهای کلیدی برای آشکار شدن منافع اقتصاد عبارتند از: کیفیت مقررات، فراهم بودن زیرساخت ها، باز بودن تجارت، توسعه بازارهای مالی، تحقیق و توسعه، سرمایه انسانی، انعطاف پذیری بازار کار و محصول، کارآفرینی و ثبات اقتصاد کلان. با میسر شدن این پیش نیازها، باید تراکم اطلاعاتی و کاربری اطلاعاتی انجام گیرد. تراکم اطلاعاتی به فراهم بودن سرمایه و نیروی انسانی متخصص در بخش فناوری اطلاعات و کاربری اطلاعاتی بر جریان استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات در فعالیت روزمره، اقتصادی و بازرگانی تاکید دارد. مطالعات نظری و تجربی ارایه شده از اقتصاد کلان و اقتصاد نهادگرا حداقل تعداد ۱۰ پیش نیاز را برای بسترهای الکترونیکی و پذیرش و استفاده سودمند از پیشرفت فناوری، ضروری می داند. این پیش نیازها عبارتند از:

- ۱- کیفیت مقررات
- ۲- زیرساخت ها
- ۳- باز بودن تجارت
- ۴- توسعه بازارهای مالی
- ۵- مخارج تحقیق و توسعه
- ۶- کیفیت سرمایه انسانی

۷- انعطاف پذیری بازار کار

۸- انعطاف پذیری بازار

۹- کارآفرینی

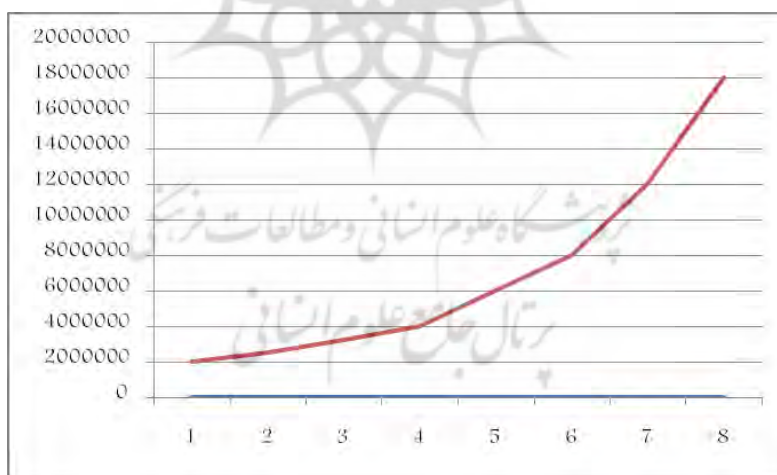
۱۰- ثبات اقتصاد کلان

دکتر عباس معمار نژاد و حسین پاریاب در طرحی با عنوان «وضعیت تجارت الکترونیکی در ایران» می نویسند: درباره تحول در نهادهای اقتصادی، مالی و اداری مربوط به تجارت و اقتصاد، اقدامات زیر باید به صورت یک مجموعه هماهنگ و منسجم انجام گیرد، زیرا در غیر این صورت انجام تمامی مراحل تجارت به صورت الکترونیکی ممکن نخواهد بود. ایجاد بانک های اطلاعاتی تجاری و بازرگانی، الکترونیکی کردن اجزای تجارت شامل: بانکداری الکترونیک و نقل و انتقال الکترونیکی، بیمه و گمرک الکترونیکی، حمل و نقل الکترونیک، ایجاد و گسترش شبکه های کامپیوتری، اتخاذ سیاست تمرکز زدایی دستگاه های دولتی در امر تجارت و اقتصاد، حضور فعال تر در سازمان های اقتصادی بین المللی و منطقه ای از ملزومات و اقدامات تحول در نهادهای اقتصادی، مالی و تجاری هستند (محمود زاده، محمود، مجلس و پژوهش: ۵۵).

یافته ها

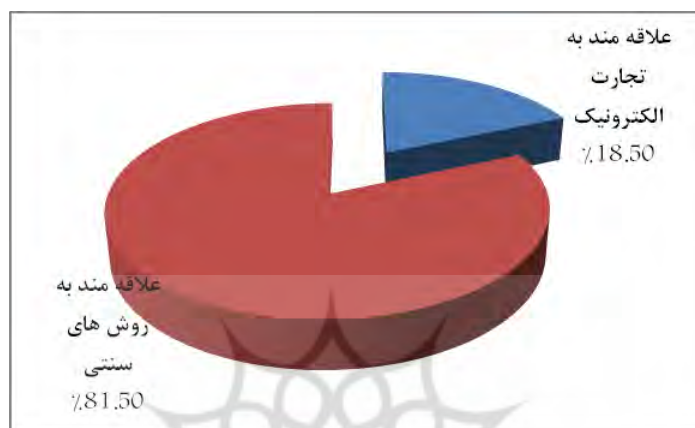
در پژوهش حاضر از روش جمع آوری داده ها به صورت ترکیبی، ادبیات تحقیق به روش کتابخانه ای و داده های مربوط به اعضای جامعه آماری به روش میدانی به دست آمده است. همچنین روش تحقیق غیر آزمایشی با ابزار پرسش نامه انجام شده است. ابزار مطالعات پژوهش شامل: منابع و مراجع موجود و تحقیقات انجام شده مرتبط با موضوع استفاده شده است. و همچنین مطالعات میدانی از جمله مطالعه بر روی نمونه و جامعه آماری با ابزار پرسش نامه

محقق ساخته انجام شده است. جامعه آماری از بین شرکت های کوچک و متوسط تجاری، کارشناسان اقتصادی و فناوری اطلاعات و همچنین از بین دانشجویان دانشگاه ها و مراکز آموزش عالی در مقاطع کاردانی، کارشناسی کارشناسی ارشد به روش نمونه گیری تصادفی و تمام شماری بوده و تحقیق در قلمروی مکانی به دو گروه فناوری اطلاعات و حوزه جغرافیایی استان های همدان، تهران، سمنان و در محدوده زمانی سال ۱۳۹۰ و به تعداد نمونه آماری ۴۵۰ نفر انجام شده است. این پژوهش با محوریت تبیین ارتباط فناوری اطلاعات و ارتباطات با رشد و توسعه اقتصادی کشور در سطوح مختلف اقتصادی و تأثیر آن بر ارتقای سطح رفاه و استانداردهای زندگی و با هدف بررسی چالش های موجود در اقتصاد نوین و نقش تجارت الکترونیک در تحقق و اجرای اصل ۴۴ قانون می باشد. همان طور که در نمودار شماره (۱) نشان داده شده، افزایش شمار کاربران فناوری اطلاعات و اینترنت در ایران رشد چشمگیری داشته است.

نمودار ۱: رشد کاربران اینترنت در ایران از سال ۱۳۸۰ تا ۱۳۸۷

با مطالعات میدانی بر روی تعداد ۴۵۰ نمونه از جامعه آماری تحقیق مشخص گردید، ۱۸,۵٪ از پاسخگویان به استفاده از ابزار فناوری اطلاعات در کسب و کار و تجارت الکترونیک علاقه دارند.

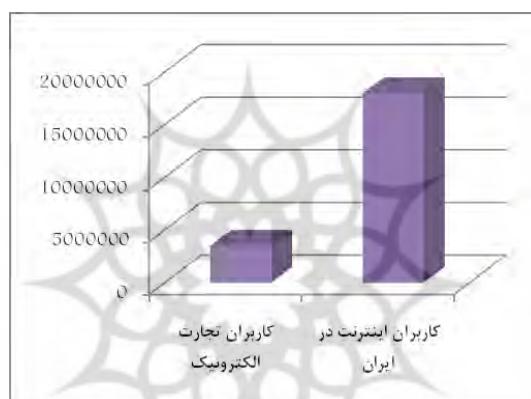
نمودار ۲: سطح علاقه مندی پاسخگویان به تجارت الکترونیک

همچنین در نمودار شماره (۳) مشخص گردید تعداد ۱۹,۵٪ کاربران فناوری اطلاعات از تجارت الکترونیک جهت فعالیت های اقتصادی خود بهره می جویند.

نمودار ۳: شمار افرادی که از تجارت الکترونیک استفاده می کنند

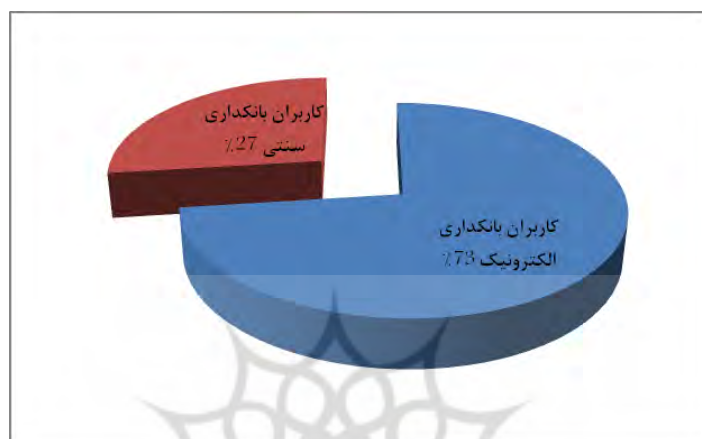
این مطالعه بر روی نمونه های اقتصاد خرد و کسب و کار کوچک و متوسط انجام شده است و با تعمیم یافته های پژوهش به تعداد کاربران اینترنت و فناوری اطلاعات در کشور یعنی تعداد ۱۸ میلیون نفر، می توان به این نتیجه رسید که حدود ۳,۳۳۰,۰۰۰ نفر از کاربران به استفاده از تجارت الکترونیک علاقه مند هستند و جامعه ای برابر ۳,۵۱۰,۰۰۰ نفر در کشور از تجارت الکترونیک و ابزارهای نوین اقتصادی و فناوری اطلاعات در کسب و کارهای کوچک و متوسط استفاده می کنند.

نمودار ۴: مقایسه کاربران تجارت الکترونیک با کاربران اینترنت در ایران

در ادامه و با مطالعه بر روی نمونه ها در جامعه آماری مشخص گردید ۷۳٪ پاسخگویان از خدمات بانکداری الکترونیکی استفاده می کنند. همچنین با بررسی مطالعات انجام شده و بنابر آمارهای منتشر شده مرکز پژوهش های مجلس شورای اسلامی به این نتیجه می رسیم که بیش از ۳۵ میلیون کارت الکترونیکی نزد کاربران سامانه های خدمات الکترونیکی بانک ها، بیش از

۱۰ میلیون کارت نزد کاربران سامانه هوشمند سوخت، ۵۰ میلیون مشترک تلفن همراه و ثابت و ۱۸ میلیون کاربر اینترنت در کشور وجود دارد.^۱

نمودار ۵: شمار کاربران بانکداری الکترونیک در ایران

در عصر اطلاعات و دانایی و هزاره سوم موسوم به هزاره اطلاعات و ارتباطات، همواره شناسایی راهکارها و کاربردهای فناوری اطلاعات و ارتباطات در شاخص های مهم کسب و کار و نقش آن در بهره وری یک سیستم اقتصادی و بازرگانی به عنوان یک پروژه مطالعاتی مهم مطرح است. به کارگیری سیستم های نوین فناوری اطلاعات و تجارت الکترونیک در اقتصاد، علاوه بر کاهش هزینه ها و افزایش بهره وری و بازدهی یک بنگاه اقتصادی، مقدمات شکل گیری مشاغل جدید را نیز فراهم می آورد. تغییرات اقتصادی و ارتباطی ناشی از توسعه فناوری اطلاعات، لزوم بازننگری کلی در رویه های کسب و کار و تجدید ساختارهای موجود را می طلبد. بدین ترتیب، شرکت ها و سازمان هایی که بتوانند بهره وری خود را با استفاده از تجارت الکترونیک بهبود بخشیده و

^۱ خلاصه گزارش اظهارنظر کارشناسی درباره لایحه جرایم رایانه ای؛ مرکز پژوهش های مجلس شورای اسلامی، ۱۳۸۷/۵/۱۹

فرصت های مدیریتی نوینی را برای خود ایجاد نمایند، قادر به دوام و ادامه حیات در محیط رقابت اقتصادی جدید خواهند بود. در همین راستا، در بیانیه پایانی سمپوزیوم کاربرد فناوری اطلاعات سازمان های کوچک در آذر ماه ۱۳۷۹ بانکوک که از سوی سازمان بهره وری تایلند وابسته به سازمان بهره وری آسیایی^۱ برگزار شد، رمز بقای شرکت ها و کسب و کارهای کوچک، متوسط و بزرگ و همچنین عامل مهم ارتقای بهره وری آنها در گسترش بهره گیری از فناوری اطلاعات و مدیریت تجارت الکترونیک عنوان شده است که خود گویای ضرورت استقبال جهانی از این پدیده نوظهور می باشد.

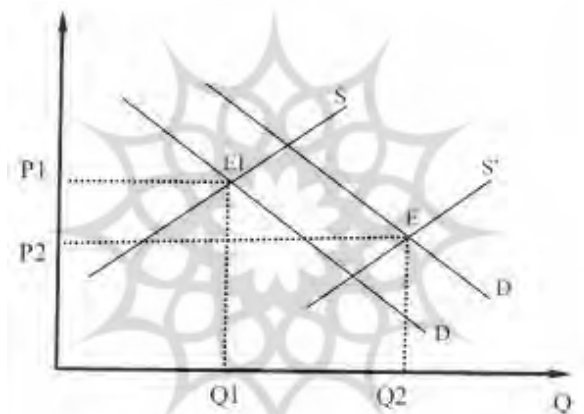

---

¹ APO

مزایای استفاده از تجارت الکترونیک در اقتصاد و مدیریت بازار

استفاده از تجارت الکترونیک با روش دانش محور و افزایش حجم اطلاعات در دسترس کارگزاران اقتصادی، موجب افزایش فضای رقابتی حاکم بر بازار و فعالیت های اقتصادی شده و با توجه به خصوصیات بازار رقابتی، افزایش تولید و کارایی، کاهش قیمت، حذف موانع و محدودیت های بازار، افزایش قدرت انتخاب مصرف کننده و تبع آن افزایش سطح مطلوبیت اقتصادی و رفاه اجتماعی را به دنبال دارد.

نمودار ۶: تاثیر تجارت الکترونیک بر عرضه و تقاضای بازار

در نمودار شماره (۶)، منحنی D به عنوان تقاضا، منحنی S به عنوان عرضه محصول و خدمات در نظر گرفته شده است. تجارت الکترونیک با حذف محدودیت های بازار و افزایش کارایی، باعث حرکت منحنی D به سمت بالا و حرکت منحنی S به سمت راست شده است. انتظار می رود که منحنی های D و S به نحوی انتقال یابند که کالاها و خدمات شاهد کاهش قیمت باشند. زیرا هزینه های عملیات تجاری در تجارت الکترونیک به شدت کاهش می یابد. شواهد تجربی

حاکمی از کاهش ۷۰ درصدی هزینه های مبادله در اقتصاد بر پایه تجارت الکترونیکی نسبت به روش های تجارت سنتی است.^۱ همچنین تجارت الکترونیک وضعیت اقتصاد کشور را به سمت جهانی شدن هدایت می کند. بروکس و واهاج^۲ با استفاده از مدل اقتصاد سنجی چندگانه منطقه ای^۳ به بررسی تاثیر کلان اقتصادی تجارت الکترونیک در برخی از کشورهای توسعه یافته از جمله آمریکا، ژاپن، آلمان، انگلیس و فرانسه پرداخته و نشان می دهد که تجارت الکترونیکی، تولید ناخالص داخلی^۴ را ده درصد افزایش خواهد داد.

همچنین بر اساس مطالعات دولت استرالیا درباره تاثیر تجارت الکترونیک بر اقتصاد این کشور، نتایج تحقیقات نشان می دهد ۲٫۷ درصد رشد تولید ناخالص داخلی تا سال ۲۰۰۶ و حجم تجارت (واردات و صادرات) افزایش یافته است. کارت های الکترونیکی بانکی با افزایش عرضه پول (طبق نظر پولیون)، افزایش سرعت گردش پول با توجه به استفاده از دستگاه های خودپرداز^۵ و طبق قاعده $M.V = P.Y$ و اخذ کارمزد از پذیرندگان کارت ها به وسیله بانک ها و انعکاس این کارمزد بر قیمت تمام شده، موجب افزایش سطح قیمت ها و بروز تورم می شوند. اما از سوی دیگر با کاهش عملیاتی و هزینه های نیروی انسانی و صرفه جویی در زمان و انرژی، قیمت ها را کاهش می دهند. بنابراین می توان نتیجه گرفت با اجرای عملیاتی کارت های الکترونیکی بانکی، می توان قیمت تمام شده محصول یا خدمات را کاهش داد. بازارهای الکترونیکی یا مجازی^۶ که از آنها به عنوان فرایندهای مجازی نیز یاد می شود، شبکه ای از

^۱ دکتر عباس معمارباب، فصلنامه مجلس و پژوهش، شماره ۵۵.

^۲ Brookes and Wahhaj, 2000

^۳ Multi-region Econometric model (Multimode)

^۴ Gross Domestic Product (GDP)

^۵ Automated Teller Machine (ATM)

^۶ Virtual

تعاملات، اقدامات و روابط است که در آنها اطلاعات، کالاها و خدمات میان فعالان اقتصاد نوین به وسیله ارتباطات الکترونیکی مبادله می شوند^۱.

نتیجه گیری و پیشنهادها

فناوری اطلاعات، علوم و دانش انتقال اطلاعات بشری با استفاده از ابزار و فناوری موجود است. همچنین فناوری اطلاعات به دانش ذخیره سازی، انتقال، تجزیه و تحلیل داده ها و اطلاعات اشاره دارد و از اطلاعات به دست آمده حداکثر بهره وری ممکن را به عمل می آورد. توسعه علوم و فناوری های بشری مستلزم گستره وسیعی از مطالعات، برنامه ریزی ها، سیاست گذاری ها، نوآوری، ابتکار و خلاقیت است. پدیده جهانی شدن واقعیت رو به گسترشی است که ابعاد مختلف آن تمامی جوامع بشری را جهت هماهنگ کردن خود با جهان پیرامون، به فناوری اطلاعات وابسته و نیازمند نموده است. در این عرصه، تغییر رویکرد از فناوری های صنعتی و تولیدی و اقتصاد وابسته به نفت و منابع زیرزمینی به فناوری اطلاعات، عاملی جهت شکل گیری رویکردی نوین در توسعه اقتصادی و صادرات اقلام غیرنفتی کشورها گردیده است و باعث به وجود آمدن اقتصاد جدید و یک صنعت دانش محور شده است. مطالعه و بررسی سهم فناوری اطلاعات در اقلام صادرات غیرنفتی ایران در راستای کاهش وابستگی اقتصاد کشور به منابع زیرزمینی نفت و گاز ضروری به نظر می رسد. با توجه به ماده ۳۹ قانون برنامه چهارم توسعه و در جهت تجدید ساختار و نوسازی بخش های اقتصادی و همچنین در راستای تحقق اصل ۴۴ قانون می توان اقدامات ذیل را به عمل آورد:

---

¹ Choi, 2003

- ۱- اصلاح ساختار سنتی و ساماندهی مناسب بنگاه های اقتصادی و تقویت رقابت پذیری آنها و توسعه تجارت الکترونیکی.
- ۲- رفع مشکلات و موانع رشد و توسعه بنگاه های کوچک و متوسط و کمک به بلوغ و تبدیل آنها به بنگاه های بزرگ و رقابت پذیر و اصلاح ساختار قطبی کنونی.
- ۳- کمک به سرمایه گذاری بنگاه های غیردولتی از طریق سرمایه گذاری های مشترک، ایجاد و توسعه نهادهای تخصصی، تأمین مالی فناوری و صنایع و اقتصاد نوین مانند ابزارها و منابع تجارت الکترونیک.

موانع گسترش تجارت الکترونیک و چالش های اقتصاد نوین

- موانع و چالش های گسترش تجارت الکترونیک و بستر مناسب اقتصاد نوین و مهاجرت از الگوی اقتصادی سنتی به نوین در کشور عبارتند از:
- ۱- وجود الگوی مدیریت سنتی ناشی از فرهنگ اقتصاد قدیمی کارگزاران اقتصادی، فقدان مهارت های مدیریتی و عدم توانایی در استفاده از ابزار فناوری اطلاعات و تجارت الکترونیک.
  - ۲- فقدان پشتیبانی مالی و نرم افزاری از گسترش فناوری اطلاعات و ارتباطات به دلیل عدم سرمایه گذاری در زیرساخت های لازم.
  - ۳- نبود قوانین مرتبط با تجارت الکترونیک و وجود ضعف ساختاری و نهادی در توسعه تجارت الکترونیک و همچنین کمبود نیروی انسانی متخصص.

برنامه ها و اقدامات لازم جهت توسعه تجارت الکترونیک در ایران

توسعه تجارت الکترونیک ورود به دروازه های اقتصاد جهانی را نیز به همراه خواهد داشت و این مساله مستلزم اجرای برنامه ها و اقدامات ذیل می باشد:

۱- توسعه زیرساخت های ارتباطی، مخابراتی و رایانه ای کشور برای ایجاد یک ارتباط شبکه ای مناسب تجارت الکترونیکی و اقدامات لازم برای تامین امنیت تجارت الکترونیک از قبیل: وضع قوانین و مقررات لازم، تامین سخت افزارها و نرم افزارهای مورد نیاز.

۲- آموزش نیروی انسانی متخصص و ارایه تسهیلات به فعالان اقتصادی جهت به کارگیری تجارت الکترونیک و استفاده از الگوهای موفق جهانی متناسب با شرایط ایران.

فهرست منابع

- تحلیلی بر سیاست های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی و مقایسه لایحه قانونی اجرای این سیاست ها با مصوبات کمیسیون ویژه سیاست های کلی اصل ۴۴ مجلس شورای اسلامی. (۱۳۸۶)، مرکز پژوهش های مجلس شورای اسلامی، دفتر مطالعات اقتصادی.
- انتظاری، یعقوب. الگویی جدید برای تحلیل و سیاستگذاری توسعه علوم، فناوری و نوآوری. اقتصاد نوآور.
- معمارنژاد، عباس، و پاریاب، سید حسین. وضعیت تجارت الکترونیکی در ایران. مجلس و پژوهش، سال ۱۴ (شماره ۵۵).
- خلاصه مدیریتی سند راهبردی (۱۳۸۶)، توسعه صادرات غیر نفتی جمهوری اسلامی ایران. سازمان توسعه تجارت ایران.
- محمودزاده، محمود. اقتصاد نوین و جایگاه ایران. مجلس و پژوهش، سال ۱۴، شماره ۵۵.
- ناصح، محمد امین، و جهانگیر، غلامحسین. (۱۳۸۵). تعامل فناوری اطلاعات با توسعه انسان محور. کتابداری و اطلاع رسانی، شماره ۳۴.
- صوفی مجیدپور، مسعود و حسینی کیا، سید تقی. بررسی عوامل موثر بر ایجاد اقتصاد نوین (دیجیتالی). مجلس و پژوهش، سال ۱۴، شماره ۵۵.
- امامی، سید حسین (۱۳۸۸)، توسعه مبتنی بر صادرات غیر نفتی، تجارت خارجی.
- پوست فروش تهرانی، ایمان، اقتصاد نوین از منظر دیجیتال شدن. مجلس و پژوهش، سال ۱۴، شماره ۵۵.
- خلاصه گزارش اظهارنظر کارشناسی درباره لایحه جرایم رایانه ای. مرکز پژوهش های مجلس شورای اسلامی، ۱۳۸۷/۵/۱۹.

- وزارت بازرگانی (۱۳۸۳)، پروژه مطالعه امکان سنجی تجارت الکترونیکی جمهوری اسلامی ایران. گزارش تلفیقی بخش مالی، معاونت برنامه ریزی و امور اقتصادی، تهران.
- حسینی کیا، سید تقی (۱۳۸۰)، مدیریت بازاریابی جهانی، انتشارات علوم پایه، چاپ اول.
- ناصح، محمد امین (۱۳۸۰)، تکنولوژی اطلاعات: حامی مدیران و زمینه‌ساز توسعه و اشتغال، مجموعه مقالات همایش نقش فناوری اطلاعات در اشتغال، تهران، شورای عالی اطلاع‌رسانی.
- مستأجران، علی (۱۳۸۵)، مفاهیم استراتژیک در اقتصاد نوین، تجارت الکترونیک و اینترنت. انتشارات کیوت، تهران.
- Jalava, J. and Pohjola, M. "Economic Growth in the New Economy: Evidence from Advanced Economics", Information Economics and Policy, 2002, vol 14, pp. 189-210.
- Wong, P.K. "ICT Production and Diffusion in Asia Digital Dividends or Digital Divide?" Information Economics and Policy, 111(2), 2002, PP-167-187.
- Gordon, R.J., "Does the New Economy Measure up to the Great Inventions of the Past" Journal of Economic Perspectives, 2000, Vol 14, PP4-47.
- UNCTAD, "E-Commerce and Development Report" 2002, 2003, 2004, www.unctad.com.